

ΤΑ ΜΕΤΟΧΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ ΣΤΗΝ ΚΑΒΑΛΑ ΚΑΙ ΣΤΗ ΘΑΣΟ

Γεώργιος Κουκλιάτης

α) Γενικά

Τα μετόχια είναι είτε υποτελή παραρτήματα ιερών μονών που εξαρτώνται περιουσιακά, διαχειριστικά και διοικητικά από την κυρίαρχη μονή, είτε είναι, κατά το δίκαιο του Αγίου Όρους, κτήματα¹ και γενικά ακίνητη ιδιοκτησία που βρίσκεται σε πλήρη ουσιαστική και νομική εξάρτηση από πατριαρχείο, μητρόπολη, ιερό ναό ή ιερά μονή και βρίσκεται φυσικά έξω από την περιοχή του κυρίαρχου ιδρύματος².

Συνήθως υπάρχουν οικήματα, στα οποία μένουν οι εργαζόμενοι σ' αυτά και όπου αποθηκεύονται τα προϊόντα που παράγονται. Δεν είναι υποχρεωτική η ύπαρξη ναού. Εξαρτάται συνήθως από την έκταση του μετοχίου και από τον αριθμό των ανθρώπων που ζουν σ' αυτά. Διοικούνται από το μοναστηριακό συμβούλιο της μονής, στην οποία υπάγονται. Επειδή όμως βρίσκονται πάντοτε μακριά από το μοναστήρι, για την επίβλεψή τους τοποθετείται τουλάχιστον ένας μοναχός, συνήθως ιερομόναχος, ο οποίος είναι υπεύθυνος σ' αυτά και ονομάζεται μετοχιάριος. Όταν όμως είναι ιερομόναχος, είναι ανάγκη, προκειμένου να ιεουργεί στο μετόχι, να παίρνει πρώτα την άδεια του επισκόπου στην περιφέρεια του οποίου βρίσκεται το μετόχι.

* Η μελέτη αυτή αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης εργασίας με τίτλο: «ο μοναχισμός και τα μοναστήρια της ιεράς μητροπόλεως Φιλίππων-Νεαπόλεως και Θάσου». Δημοσιεύεται εδώ λόγω του ενδιαφέροντος που παρουσιάζει για την πολιτιστική, οικονομική και θρησκευτική ζωή της Θάσου.

1. Πρόκειται για αφιερώματα ακίνητα, δηλαδή χωράφια, αμπέλια, ιχθυοτροφεία και άλλες προσοδοφόρες εκτάσεις, όπως δάση, αλυκές κλπ.

2. Βλ. άρθρο 4, παρ. α', με αριθμ. 39 /72 του κανονισμού της Ιεράς Συνόδου που εκδόθηκε με εξουσιοδότηση του Ν.Δ. 126 /69 περί του καταστατικού χάρτου της εκκλησίας, Τρωιανού, Νομική θέση γυναικείων μετοχιών αγιορείτικων μονών, Ν.Β'. 1986, σελ. 1557, και Κοζύρη, Το μετόchio ως ιδιαίτερη μορφή της εκκλησιαστικής περιουσίας, Ε.Ε.Ν. 36, 498, όπως αναφέρονται στη νομοκανονική επιθεώρηση «Χριστιανός», περ. Δ', έτος ΚΖ' τ. 288, Αθήνα 1988, σελ. 252.

Μετόχια λοιπόν μπορεί να έχουν όλα τα μοναστήρια είτε βρίσκονται στο Άγιο Όρος, είτε σ' οποιοδήποτε μέρος της Ελλάδος και της Ορθοδοξίας.

β) Τα Μετόχια της περιοχής μας

Στην περιοχή, όπου σήμερα φθάνει η ευθύνη της μητροπόλεως Φιλίππων, Νεαπόλεως και Θάσου, όπως μας πληροφορεί βυζαντινό χρονικό, η επισκοπή Χριστουπόλεως - Καβάλας, που τον 8ο-14ο αιώνα αριθμούσε 13 εκκλησίες και 6 εξωκλήσια, είχε στην περιοχή της και 13 μετόχια, από τα οποία τα 12 ήταν Αγιορείτικα και το άλλο της μονής Εικοσιφοινίσσης³.

Αλλά και στη γειτονική μας επίσης περιοχή, όπου τα σημερινά όρια της μητροπόλεως Ελευθερουπόλεως, υπήρχαν από την ίδια περίοδο, μέχρι ακόμα και τις πρώτες δεκαετίες του αιώνα μας, αρκετά μετόχια απ' τις ίδιες και πάλι μονές.

Ενδεικτικά αναφέρουμε τα μετόχια της Εικοσιφοινίσσης⁴: ένα ήταν στο Παλαιοχώρι, αφιερωμένο στον Άγιο Γεώργιο το Διασυρίτη, άλλο στη Νικήσιανη και άλλο στο Σωτήρα της Θάσου⁵. Το τελευταίο μάλιστα είχε περί τις 10.000 ελαιόδενδρα. Από τα αρχαιότερα μετόχια της περιοχής μας ήταν ασφαλώς αυτά που ανήκαν στη μονή του Παντοκράτορος του Αγίου Όρους. Ένα βρισκόταν στην πόλη μας, Χριστούπολη τότε, στην περιοχή όπου ο σημερινός συνοικισμός της Παναγίας, στην οποία «εξουσίαζε μονύδριον (μετόχι) εις το όνομα της Παναγίας της Καμμουτζιωτίσσης⁶, οσπίτια, αμπέλια και χωράφια», και ένα άλλο στην περιοχή Ελευθερούπολης στο όνομα του Παντοκράτορος Χριστού που περιελάμβανε επίσης «οικήματα, αμπελώνες, χωράφια και υδρομύλωνα (νερόμυλο)»⁷. Επίσης πολύ γνωστά στην ίδια περιοχή της

3. Βλ. Σκαλτσά Κων/νου, Ιστορία της Καβάλας, Καβάλα 1930, σελ. 29-30.

4. Βλ. Γ. Παπάζογλου, Η πτώχευση της Εικοσιφοινίσσης μέσα από άγνωστα έγγραφα του Ιστορικού Αρχείου του Υπουργείου Εξωτερικών, Περισσός 30 (1988), σελ. 333.

5. Κ. Χιόνη, Η απονομή της δικαιοσύνης στη Θάσο κατά την τουρκοκρατία, «Θασιακά» 5 (1988), σελ. 189, όπου δημοσιεύεται έγγραφο με ημερομηνία 22-8-1875, με το οποίο παραπονείται η μονή ότι τα γίδια του χωριού κατέστρεφαν τα μικρά ελαιόδενδρα του μετοχίου.

6. Αναφέρεται αλλού και ως Καμμουτζιωτίσσης.

7. Βλ. R. P. Louis Petit στη σειρά (BYZANTINA XRONIKA) παράρτ. Ι'. τόμου, Actes du Pantocrator, (1903), σ. 21, 25 και 30, όπου είναι δημοσιευμένο το χρυσόβουλο του αυτοκράτορος Μανουήλ Β' του Παλαιολόγου, Ιανουάριος 1394, και το σιγίλλιο του οικουμενικού πατριάρχου Αντωνίου του ίδιου έτους, με τα οποία επιβεβαιώνεται και επικυρώνεται η ιδιοκτησία της μονής του Παντοκράτορος του Αγίου Όρους στα μετόχια της περιοχής μας. Βλ. επίσης και Γερ. Σμυρνάκη, Το Άγιο Όρος, Καρυές 1988, φωτογραφική ανατύπωση από την έκδοση του 1903, σ. 530.

σημερινής μητροπολιτικής επαρχίας της Ελευθερουπόλεως ήταν και τα μετόχια του Ορφανίου και του Αγίου Ανδρέα, όπου σήμερα βρίσκεται το ομώνυμο χωριό. Το πρώτο ανήκε στη μονή του Διονυσίου του Αγίου Όρους και ήταν αφιερωμένο στον Άγιο Ιωάννη. Ήταν γνωστό τουλάχιστον από το 1500 και σύμφωνα με έγγραφα της μονής, περιείχε εκτός των πέντε χιλιάδων στρεμμάτων γης και «ιδιόροφον οικίαν..., ετέραν τοιαύτην συνεχομένην, αποθήκας, εργαστήρια, σταύλους, υπόστεγα ζώων, υπόστεγα καπνού, βουστάσιον..., αλευρόμυλον και ετέρας τρεις οικίας διά τους εις τους κήπους εργαζομένους»⁸. Το άλλο ήταν της ρωσικής σκήτης του Αγίου Ανδρέα (Άγιο Όρος) και αγοράστηκε το 1869 για λόγους κυρίως πολιτικούς, που εξυπηρετούσαν το σλαβικό επεκτατισμό. Βρισκόταν εκεί όπου σήμερα είναι το χωριό Άγιος Ανδρέας (πρώην Νούζλα). Ο αρσανάς του μετοχίου ήταν στη σημερινή Ν. Ηρακλείτσα. Σε αναφορά του Γ. Δοκού, που ήταν ο πρόξενος της Ελλάδος στη Θεσ/νίκη, με αρ. πρωτ. 767/8-11-86, διαβάζουμε: «...Κατά τας αρχάς του έτους 1869 οι Ρώσοι της εν Άθω σκήτης του Σεραίου, οικουμένης υπό 500 περίπου μοναχών, υπαγομένης δε δικαίω μόνον εις την μονήν Βατοπεδίου, ηγόρασαν αντί 3.000 λιρών οθωμανικών παρά του εν Δράμα Ελιάς Βέη ... κτήμα ... μέχρι του λιμένος Ελευθερών ... εις το οποίον διέμεναν συνήθως 18-23 μοναχοί...»⁹.

Το μετόχι αυτό υπήρχε μέχρι το 1919, οπότε διαλύθηκε βίαια από τους «κρατούντες» της εποχής. Στη διάλυση αυτή βοήθησαν και οι κάτοικοι του χωριού, όπως ομολογούν σήμερα οι γεροντότεροι, για να πάρουν από το μετόχι διάφορα αντικείμενα και κυρίως οικοδομικά υλικά¹⁰. Σήμερα σώζονται μόνο ελάχιστα ερείπια της εκκλησίας του μετοχίου, που παρέμεινε ως εκκλησία του χωριού. Σε γράμμα του μακαριστού γέροντος Γαβριήλ Διονυσιάτου, ο οποίος, πριν γίνει ηγούμενος της μονής Διονυσίου, παρέμεινε στο μετόχι αυτής «Άγιο Ιωάννη» στο Ορφάνι Καβάλας για 13 χρόνια, γράφει σχετικά: «Καβάλα, 16-6-1919. Προς τον ηγούμενο της μονής Διονυσίου... οι σήμερα όμως

8. Γ. Πατάζογλου, Μεταφρασμένα τουρκικά έγγραφα του μετοχίου «Ορφάνη» της Μονής Διονυσίου του Αγίου Όρους (1535-1733), Δήμος Καβάλας, Καβάλα 1987, σ. 29 και 84.

9. Βλ. Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών, 1886, φ. Ι', Γενικών Προξενείων Θεσσαλονίκης - Περί του λιμένος Ελευθερών παρά τη Καβάλα - Βουλγαρικά και Ρωσικά ενέργειαι εις τας επαρχίας Νευροκοπίου και Δράμας, και Γερ. Σμυρνάκη, Τό Άγιον Όρος, 1988, φωτογραφική ανατύπωση από την έκδοση του 1903, σ. 455, όπως και έκθεση μητροπολίτου Ξάνθης Καλλινίκου, στην οποία αναφέρει ότι «Ρώσοι αγιορείτες καλόγεροι, ήδη κατά το 1877, είχαν αποκτήσει απέραντες γαίες στην επισκοπή Ελευθερουπόλεως».

10. Βλ. Ιωακείμ Αθ. Παπαγγέλου, Ρωσική πολιτική στο Άγιον Όρος τον 19ον αιώνα, Α' Τοπικό Συμπόσιο, «Η Καβάλα και η περιοχή της», (Πρακτικά) 189 Ι.Μ.Χ.Α., Θεσσαλονίκη 1980, σ. 416.

ιθύνοντες τα πράγματα εμφορούμενοι υπό αντιθρησκευτικών ιδεών προσπαθούσι παντί σθένει εις την διάλυσιν κάθε ευαγούς ιδρύματος, ως έπραξαν και χθες εκδιώξαντες βία τους εν Ελευθεραίς Ρωσικώ Μετοχίω μοναχούς και τους οποίους έφερον ενταύθα ως τινάς κακούργους υπό συνοδείαν...»¹¹. Το ίδιο μετόχι αναφέρεται και στο οδοιπορικό εντυπώσεων του μεγάλου λόγιου εκπαιδευτικού και περιηγητού Γεωργίου Χ' Κυριακού, ο οποίος το 1905 επισκεπτόμενος την Καβάλα γράφει τα εξής: «τρίωρον βουνώδη και κοπιώδη πορείαν διανύσαντες κατερχόμεθα προς την παραλιακήν κοιλάδα, ίνα επισκεφθώμεν την κώμην Ελευθεράς. Πριν ή εις αυτήν καταλήξωμεν διερχόμεθα εκ τερπνής παραλιακής κοιλάδος εν η ιδρύται μετόχιον της εν Άθω ρωσικής μονής περιλαμβάνον ουχί μικράς εκτάσεως γαίας και δάση...»¹².

Μετόχια όμως έχουν σχεδόν όλες¹³ οι αγιορείτικες μονές, ιδιαίτερα στη Θάσο. Μερικές μάλιστα περισσότερα από ένα. Το μεγαλύτερο σχεδόν τμήμα της Θάσου κατά καιρούς ανήκει στα μετόχια. Στα τέλη του 14ου και στις αρχές του 15ου αιώνα ολόκληρες εκτάσεις παραχωρούνται, για λόγους κυρίως εθνικούς, σε κάποιο αγιορείτικο μοναστήρι. Σε δημοσίευμα (διαμαρτυρία) της κοινότητας Ποταμιάς (1912) αναφέρεται ότι τα μετόχια του Αγίου Όρους στη Θάσο είναι 28 «υπαγόμενα από τους βυζαντινούς ακόμα χρόνους εις τας διαφόρους ιεράς μονάς του Αγίου Όρους»¹⁴. Κατά τον 19ο αιώνα οι οικονομικές σχέσεις, και όχι μόνον αυτές, των Θασίων με τις μονές του Αγίου Όρους είναι τεράστιες¹⁵.

11. Βλ. Γ. Παπάζογλου, ό.π., σ. 34.

12. Βλ. Ε. Παπαδοπούλου, Ιστορία της Καβάλας, Καβάλα 1967, σ. 277.

13. Πρβλ. Στ. Μερτζίδη, Θασιακά, ήτοι ιστορία της νήσου Θάσου από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των νεωτέρων χρόνων, Καβάλα 1911, σ. 264, όπου μεταξύ των άλλων σημειώνονται και τα εξής: «Οι δε βυζαντινοί κυρίαρχοι της Θάσου, ιν' αυξήσωσι τα εισοδήματα των εν Αγίω Όρει ιερών μονών, αφιέρωσαν δι' αυτοκρατορικών σιγιλλίων τας πλουσίας προσόδους της νήσου ταύτης εις τας διαφόρους ιεράς μονάς, εκάστη των οποίων έχει έκτοτε και το μετόχιόν της εν Θάσω, ην ακολούθως οι κατακτηταί Τούρκοι αυτοκράτορες κηρύξαντες ως «βακούφι» εδωρήσαντο εις το εν Κωνσταντινουπόλει τέμενος της Αγίας Σοφίας, σεβασθέντες οι θεοσεβείς ούτοι και αφήσαντες ως ιερά ιδρύματα ελεύθερα εις την κατοχήν των οσίων πατέρων των ιερών μονών του Αγίου Όρους τα κτήματα, όσα τα των βυζαντινών αυτοκρατόρων σιγίλλια περιγράφουσι».

14. Βλ. Ανανύμου, Βίος και Πολιτεία των εν Ποταμία της Θάσου Ρουμούνων καλογήρων, τύποις «Φοίνικος» Ηλ. Οικονόμου, Καβάλα 1912, σ. 16.

15. Πρβλ. Στ. Μερτζίδη, Θασιακά....., ό.π., σ. 267, όπου μεταξύ των άλλων σημειώνονται τα εξής: «Υπήρξαν αντίξοι περιστάσεις, καθ' ας οι Θάσιοι μεγάλως ευεργετήθησαν και πολλές είδον ωφελείας εκ μέρους των εν άπασι τοις χωρίοις υπαρχόντων ιερών μετοχίων, ων οι ατρόμητοι και θαρραλέοι ρασοφόροι, έχοντες ως παράδειγμα τους οσίους πατέρας των ιερών μονών του Αγίου Όρους, εξεπλήρωσαν μετ' αυταπαρνησίας τον υψηλόν προορισμόν των κατά τους φοβερούς αιώνας των βαρβαρικών εισβολών, οίντινες, εκτός της

Ενδεικτικά και εδώ αναφέρουμε τις μονές και τα μετόχια που είχε η κάθε μία σ' ολόκληρο το νησί:

Η μονή *Ξηροποτάμου*¹⁶ είχε πέντε τουλάχιστον μετόχια στη Θάσο. Το ένα στο Βουλγάρο, το άλλο στο Θεολόγο, τα άλλα δύο στο επάνω και κάτω Καζαβήτι¹⁷ και ένα στις Μαριές¹⁸. Η μονή *Μεγίστης Λαύρας*¹⁹ είχε μετόχια στα

προφυλάξεως και της υπερασπίσεως του γένους και της θρησκείας και υπό πείνης ταλανιζομένους, ουκ ολίγους Θεσίους έθρεψαν», και Γ. *Ανγουστίδη*, «Ανέκδοτα έγγραφα των ετών 1846-1903», *Θασιακά* 4 (1987), σ. 131-133.

16. Βλ. Γερ. *Σμυρνάκη*, ό.π., σ. 552 και Α. Ε. *Bakalopoulos*, Thasos, son histoire, son administration de 1453 à 1912, Paris 1953, σ. 126.

17. Το 1845 εκδόθηκε τίτλος για το ένα Καζαβητινό μετόχι που αφορούσε την αγορά του μισού ενός υδρομύλου, που η μονή του Ξηροποτάμου αγόρασε από το Δημήτριο Χατζή Γεωργίου, από τη συνοικία Τσιγγούρα, για 3.000 γρόσια, και δεύτερος τίτλος για άγνωστο αριθμό ελαιοδένδρων, τα οποία οι Καζαβητινοί αφιέρωσαν στον Τίμιο Σταυρό από ευλάβεια και ευγνωμοσύνη, διότι τους απάλλαξε με την άφιξη του σ' αυτό (1806) από την πανώλη. Βλ. *Ξηροποταμινού προηγούμενου Ευδοκίμου*, Η εν Αγίω Όρει Άθω ιερά βασιλική, πατριαρχική, σταυροπηγική, σεβασμία μονή του Ξηροποτάμου 424-1925, Θεσσαλονίκη 1971, σελ. 132 και Γερ. *Σμυρνάκη*, Το Άγιον Όρος, ό.π., σελ. 547.

18. Το μετόχι αυτό, του οποίου οι εγκαταστάσεις σήμερα είναι εντελώς καταστραμμένες, απέχει ενάμισυ χιλιόμετρο και βρίσκεται προς τα Β.Α. της μονής «Παναγίας» στις Μαριές, μέσα σε μια ρεματιά. Το μετόχι αυτό συστήθηκε το 1807 με αφορμή τη σωτηρία των κατοίκων των Μαριών (όπως και άλλων χωριών) από φοβερό θανατικό. Η σχετική είδηση αναφέρει τα εξής: «Αρχομένου του 1807 θανατηφόρος πανώλης ενέσκηφεν εις το χωρίον Μαριάς Θάσου, ήτις απεδεκάτισε τους κατοίκους, αποθανόντων πλέον των 300. Προσκαλέσαντες τότε εκ της μονής (Ξηροποτάμου) τον Τίμιον Σταυρόν... και ψάλαντες εις τους οίκους αυτών αγιασμούς και παρακλήσεις, απηλλάγησαν της θανατηφόρου ταύτης ασθενείας και εξ ευλαβείας και ευγνωμοσύνης προς Αυτόν αφιέρωσαν εις την μονήν 600 ελαιόδενδρα, η δε δωρεά αύτη εγένετο αφορμή της εκεί συστάσεως του άχρι και νυν (1925) σωζομένου μετοχίου αυτής... Δεν έπαυσαν δ' έκτοτε οι ευλαβείς Μαριώται συνεχίζοντες τας προς τον Τίμιον Σταυρόν δωρεάς εν μικροτέρα, εννοείται, κλίμακα, αλλά και η μονή πολλά κατά καιρούς εδαπάνησε προς αύξησιν και βελτίωσιν του μετοχίου. Χαρακτηριστικό των αγαθών αυτών σχέσεων της κοινότητος Μαριών, τουλάχιστον μέχρι το τέλος του 19ου αιώ- νος, με το μετόχι αυτό, όπως και των άλλων μετοχίων που βρίσκονται δίπλα σ' αυτό, (Καρακάλλου και Σταυρονικήτα), είναι και η διασωθείσα αλληλογραφία που ανταλλάχτηκε μεταξύ του χωριού και της μονής Ξηροποτάμου και αναφέρεται α) στην έλλειψη του νερού στο μετόχι της Ξηροποτάμου, β) στη δωρεά σ' αυτό του «ΝΕΡΟΥ ΤΗΣ ΒΡΥΣΗΣ» (10 Μαρτίου 1877), γ) στο διακανονισμό για το ίδιο νερό (25 Αυγούστου 1895) και τέλος δ) στην απόφαση των Μαριωτών να κατασκευάσουν μια δεξαμενή και να τοποθετήσουν τρεις σωλήνες του αυτού πάχους για την καλύτερη κατανομή του νερού μεταξύ τους (13 Οκτωβρίου 1897). Βλ. σχετ. προηγούμενου Ευδοκίμου Ξηροποταμινού του Κρητός, Η εν αγίω Όρει Άθω... ό.π., σ. 116 και 155, Κ. *Χιόνη*, «Η απονομή της δικαιοσύνης στη Θάσο κατά την Τουρκοκρατία», *Θασιακά*, 5 (1988), σ. 211-213 και Α. Ε. *Bakalopoulos*, Thasos..., σ. 126.

19. Βλ. Γερ. *Σμυρνάκη*, ό.π., σ. 395.

Κοίνυρα και στην Ποταμιά, αφιερωμένα αντίστοιχα στον Αρχιστράτηγο Μιχαήλ και στην Παναγία, όπως και στο Καζαβήτι. Στο ίδιο χωριό μετόχι είχε και η μονή του Αγίου Παύλου²⁰. Στο Καζαβήτι επίσης μετόχι είχε και η μονή Εσφιγμένου²¹ από το 1740, αφιερωμένο στην Αγία Κυριακή, κοντά στη σημερινή εκκλησία του χωριού. Η εκκλησία του μετοχίου σώζεται μέχρι σήμερα σε καλή κατάσταση. Η ίδια μονή είχε μετόχι (ή μονύδριο, όπως σημειώνεται), αφιερωμένο στον Άγιο Πρόδρομο και στην περιοχή όπου το σημερινό χωριό Ποταμιά. Οι μονές Βατοπεδίου²² και Ζωγράφου²³ είχαν μετόχια, τα οποία μάλιστα σώζονται ακόμα, κοντά στην εκκλησία του χωριού Ραχώνι. Στο ίδιο χωριό μετόχια είχαν οι περισσότερες μονές του Αγίου Όρους. Η μονή Φιλοθέου²⁴ είχε από τον 12ο αιώνα μετόχι αφιερωμένο στον Άγιο Ιωάννη το Θεολόγο, απ' το οποίο πήρε τ' όνομά του και ο οικισμός που σχηματίστηκε δίπλα του και που αργότερα εξελίχθηκε στο γνωστό χωριό Θεολόγος. Η ίδια μονή είχε επίσης άλλα επτά (7) οργανωμένα μετόχια, και άλλα μεμονωμένα κτήματα στην περιοχή της Ποταμιάς, που όπως φαίνεται, πριν ακόμη πάρει τη μορφή του χωριού, όλες οι εκτάσεις του ήταν αφιερωμένες σε μοναστήρια του Αγίου Όρους²⁵. Το ένα απ' τα μετόχια αυτά ήταν αφιερωμένο στους Αγίους Θεοδώρους, το άλλο στον Άγιο Νικόλαο, τρία στον Άγιο Γεώργιο, ένα στους Αγίους Αποστόλους και ένα ήταν χωρίς εκκλησία. Η ίδια πάλι μονή είχε ένα

20. Γερ. Σμυρνάκη, ό.π., σ. 607.

21. Γερ. Σμυρνάκη, ό.π., σ. 654.

22. Γερ. Σμυρνάκη, ό.π., σ. 445.

23. Γερ. Σμυρνάκη, ό.π., σ. 561.

24. Βλ. «Βυζαντινά Χρονικά», παράρτ. Κ' τόμου, Actes du Philothée, δημ. από τους W. Regel, E. Kurtz και B. Korabley, 1913, σελ. 13-18.

25. Χαρακτηριστική είναι η γραπτή διαμαρτυρία που αναγκάστηκε να στείλει η κοινότητα της Ποταμιάς «προς γνώσιν της Εκκλησίας, της Πολιτείας, της εν Καρυαίς Ιεράς Συνάξεως, ... των πανοσιολογιωτάτων ηγουμένων απάντων των εν Αγίω Όρει μοναστηρίων, των εφοροδημογερόντων όλων των χωρίων της νήσου Θάσου..., ως και παντός ομογενούς και πονητικού πατριώτου και των διευθυντών των διαφόρων εφημερίδων», και ο αγώνας τους εναντίον των Ρουμούνων (Ρουμάνων) καλογήρων, οι οποίοι το 1865 με τους ιδίους κτήτορες Μολδαπούς Νίφωνα και Νεκτάριο, που έκτισαν το 1851 και τη ρουμανική σκήτη του Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου στο Άγιο Όρος (κοντά στη Μεγίστη Λαύρα), αγόρασαν την πρώτη έκταση στην Ποταμιά και «ίδρυσαν το πτωχικόν μετόχιον εις απόστασιν ημισείας περίπου ώρας εκ του χωριού, εις θέσιν καλουμένην «'Αδανα», πλησίον της οδού της αγωγής εις «Καγκέλια» και «Θεολόγον», και εις μέρος πανοραματικήν έχον όψιν» αλλά στη συνέχεια «με δολιότητα και απάτη, όπως γράφουν, λίαν τεχνηέντως υπερέβησαν τα εσκαμμένα, υπεξαιρούντες ολίγον κατ' ολίγον τον τόπον μας ... γινόμενοι αφορμή ενοχλήσεων και δαπανών, άπερ μεταξύ των Ποταμιωτών — ημών δηλαδή — χώραν έλαβον». Πρβλ. Βίος και Πολιτεία των εν Ποταμιά της Θάσου Ρουμούνων καλογήρων, ό.π., σ. 2-16.

ακόμη μετόχι στο Νεόκαστρο αφιερωμένο στον Άγιο Αρχιστράτηγο Μιχαήλ, ένα στην περιοχή «Βαθεία Ποταμία», που επονομαζόταν «της Όφενας και του αδελφού αυτής Μητροφάνη» και ένα αφιερωμένο στην Αγία Φωτίδα²⁶.

Η μονή του Παντοκράτορος²⁷ το 1384 είχε μετόχι στο χωριό όπου ο σημερινός Λιμένας, τότε Μαρμαρολιμένας, στη θέση Προάστιο, στην περιοχή όπου σήμερα είναι το «Ξενία». Είχε ναό αφιερωμένο στον Τίμιο Πρόδρομο και Βαπτιστή Ιωάννη από το μέγα πριμικήριο Ιωάννη, ιδρυτή της μονής Παντοκράτορος, όπως επίσης και «μεγαλοπρεπή πύργο και φρούριο και αμπελώνες, χωράφια και οπωροφόρα δένδρα». Κατά το Γερ. Σμυρνάκη, στο ίδιο χωριό της Θάσου υπήρχε και άλλο μετόχι «μετά ναού των αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης ήδη εν ερειπίοις...»²⁸.

Εξάλλου το ίδιο μοναστήρι είχε 200 ελιές στο χωριό «Ποταμίον» (Ποταμιά), 500 αμυγδαλιές στην τοποθεσία Θεολόγου, (σήμερα το χωριό Θεολόγος) και (μονύδριον) μετόχι στην Κακή Ράχη, αφιερωμένο στο όνομα των Αγίων Αναργύρων «μετά αμπελίων, χωραφίων, ελαιών και αμυγδαλών, κοντά στην τοποθεσία των λεγομένων των Κελαδηνών»²⁹.

Μετόχια στη Θάσο έχουν επίσης και οι μονές *Ιβήρων*³⁰, *Χιλανδαρίου*³¹, *Διονυσίου*³², *Σταυρονικήτα*³³ και *Καρακάλλον*³⁴. Για την τελευταία ιδιαίτερα, σε χρυσόβουλο του έτους 1294, όπου αναγράφονται τα κτήματα της μονής, αναφέρονται και «μετόχια τρία εν τη νήσω Θάσω ων το μεν έστι τιμώμενον του αγίου Παντελεήμονος, το δε του μεγαλομάρτυρος Τρύφωνος συν τω πύργω· το δε του αγίου μεγαλομάρτυρος Σισινίου μετά πάσης της νομής και περιοχής αυτών. Αλλά δη και της γης ελαιών τε και δένδρων ετέρων, άτινα εδόθησαν παρά των κατοικούντων εκείσε ένεκα ψυχικής δωρεάς». Αυτά, συνεχίζει ο Γερ. Σμυρνάκης, ο οποίος δημοσίευσε το παραπάνω έγγραφο, «κατέχει η μονή· το δε του αγίου Σισινίου είναι το ήδη καλούμενον μέρος Αγιωσύνη, αντί εις τον άγιον Σεσίνιον, κείμενον εν τω χωρίω Μαριαίς της Θάσου»³⁵.

26. W. Regel, E. Kurtz και B. Korabley, Actes de l'Athos, actes du Philothée, ό.π., σ. 14.

27. Βλ. «Βυζαντινά Χρονικά», παράρτ. Ι' τόμου, (N. 2), Actes du Pantocrator, δημ. από R. P. Louis Petit, 1903, σελ. 13, 16, 21, 25 έως 28, όπου δημοσιεύεται διαθήκη του μεγ. πριμικηρίου Ιωάννου, αυταδέλφου του μεγάλου στρατοπεδάρχου Αλεξίου.

28. Γερ. Σμυρνάκη, ό.π., σ. 538.

29. Βλ. παραπάνω υπ' αριθ. 24 σημείωση.

30. Γερ. Σμυρνάκη, ό.π., σ. 480.

31. Γερ. Σμυρνάκη, ό.π., σ. 502.

32. Γερ. Σμυρνάκη, ό.π., σ. 516.

33. Γερ. Σμυρνάκη, ό.π., σ. 617.

34. Γερ. Σμυρνάκη, ό.π., σ.σ. 78 και 579.

35. Ο μετοχιάριος του έτους 1903, γέρων Ματθαίος, κέρδισε το πρώτο βραβείο για

Τα μετόχια³⁶ παρέμειναν όσο καιρό συνέφεραν οικονομικά, ή μέχρις ότου άλλοι παράγοντες, πολιτειακοί γενικότερα ή τοπικοί, επέβαλαν άλλες λύσεις.

τη φύτευση 310 αγριελιών. Το βραβείο αυτό το είχε θεσμοθετήσει ο μουτεσαφίρης του νησιού Μ. Κιαζήμ μετά την αποχώρηση των Αιγυπτίων, ο οποίος, προκειμένου να προκαλέσει την άμιλλα των κατοίκων της Θάσου, είχε καθιερώσει βραβεία για τους πρώτους οι οποίοι ήθελαν «να μεταφυτεύσουν εκατό φυτά ελαιοδένδρων αγρίων ή ημέρων, εις τρόπον ώστε να απαρτίζεται ελαιών...», πρβλ. *Κ. Χιόνη*, «Ένα πρωτόκολλο εισαγομένων εγγράφων κοινότητος Θεολόγου των ετών 1902-1904» *Θασιακά* 2 (1985), Καβάλα, σ. 101-102. Στην ίδια κοινότητα σώζεται μάλιστα και αντίγραφο του ιδίου εγγράφου που έστειλε ο μουτεσαφίρης προς τον μουχτάρην του Άνω Θεολόγου στις 24 Απριλίου 1319 (1903) και το οποίο γράφει τα εξής: «Κύριε ο εν Μαριαίς αντιπρόσωπος της Ιεράς Μονής Καρακάλλου μοναχός Ματθαίος εφύτευσεν εφέτος 310 φυτά αγριοελαιών, επομένως εκέρδισε τα πρωτεία ως προς την φύτευσιν των αγριελαιών ... Η προσπάθεια του ρηθέντος μοναχού εξετιμήθη και εγράφη προς αυτόν και ευχαριστήριον. Εάν και εις το χωρίον σας εφυτεύθησαν τοιαύτα γράψατέ μοι διά να ευχαριστηθή η καρδιά μου». Επίσης *Γερ. Σμυρνάκη*, ό.π., σ. 78, και *Α. Ε. Bakalopoulos*, Thasos..., ό.π., σ. 126, όπου αναφέρεται κανονισμός λειτουργίας με ημερομηνία 29 Δεκεμβρίου 1882 που «εσχημάτισαν με αγάπην και ομόνοϊαν άπασα η κοινότης Μαριών συσκεφθέντες ακριβώς διά το συμφέρον και πρόοδον και ησυχίαν των κατοίκων» και στον οποίο αναφέρονται κατά λέξη τα εξής: «18 Οκτωβρίου θα γίνε-ται αρχή των ελαιών από Άγιο Σιοσίνη (;) (πρόκειται ασφαλώς για τον Άγιο Σεσίλιο) μέχρι Νουφίτης έως 26 Οκτωβρίου. Αφού εβγαίνουν εις τον Άγιον Σιοσίτιον στας ελαίας, θα χαίρωνται το δικαίωμα οι Αναστασάδες να πηγαίνουν στη Ροδγιά και Πλάτανον και όσα άλλα θα έχουν εις τα σύνορα αυτά. Οπόταν θα εβγαίνουν εις τας ελαίας εις τον Άγιον Σιοσίνη, οι καλόγεροι θα χαίρωνται το δικαίωμα να πηγαίνουν εις τα περιβόλια, η Μονή Καρακάλλου εις τον Πύργον, η Μονή Σταυρονικήτα εις το Αποδέλιον. Η Μονή Ξηροποτάμου, όπόταν θα έβγουν εις την Βιγλήν, θα έχη το δικαίωμα να πηγαίνη στην Ξηρέλ και εις τα μετόχια τοιχογυρισμένα θα είναι ελεύθεροι ... θα κάμουν θεσίαν διά αυτάς τας χάρεις, όπου κάμει η κοινότης» θα δίνη κάθε Μονή πενήντα (50) οκάδες σιτάριον διά λειτουργίας».

36. Με την ευκαιρία κάποιας εργασίας μου που αφορούσε το έθιμο μεταβάσεως του Τιμίου Σταυρού της μονής Ξηροποτάμου για 250 συνεχή χρόνια στο χωριό μου Πετροκέρασα, (πρώην Ραβνά) Θεσσαλονίκης, είχα την ευκαιρία, μελετώντας τα αρχεία της Ι. Μ. Ξηροποτάμου, να διαπιστώσω την ύπαρξη πολλών εγγράφων που αναφέρονταν στις σχέσεις ή δωρεές διαφόρων χωριών της Θάσου ή των μετοχιών του νησιού με τη μονή Ξηροποτάμου. Τα έγγραφα αυτά, τα περισσότερα απ' τα οποία είναι πωλητήρια κτημάτων, αφιερωτήρια ή και ανταλλακτήρια, όλα είναι χαρτώα διαφόρων διαστάσεων και υπογράφονται συνήθως από τον πωλητή ή τον αφιερωτή και από μάρτυρες, των οποίων ο αριθμός διαφέρει κάθε φορά, πολλά δε από αυτά επικυρώνονται και από τον επίσκοπο ή τον εκπρόσωπό του στη Θάσο. Όταν είναι επίσημοι τίτλοι κτημάτων έχουν πάντοτε τουρκική χρονολογία και σφραγίδα και επικυρώνονται πάντοτε από κάποιον Τούρκο επίσημο (μουδέρη, βοεβόδα, αξιωματικό ή υπαξιωματικό της Χωρ/κής), όπως π.χ. οι τίτλοι του Καζαβητινού μετοχίου και του μετοχίου των Μαριών που εκδόθηκαν στις 25 Τσεμαγή 1259 (1881) και 1223 (1845) αντίστοιχα και υπογράφονται από τον μουδέρη Αλή Μεχμέτ Σινάν και τον βοεβόδα Αχμέτ. Τέτοιες σχέσεις και επαφές είχαν όλες οι μονές του Αγίου Όρους. Βλ. και προηγούμενο *Ευδοκίμου Ξηροποταμινού* του Κρητός, Η εν Αγίω Όρει Άθω ιερά βασιλική, πατριαρχική, σταυρο-

Παραδείγματα πωλήσεων³⁷ ή άλλων ρυθμίσεων έχουμε πολλά, αναφέρουμε όμως εδώ ενδεικτικά την τύχη των μετοχίων της μονής Ξηροποτάμου του Αγίου Όρους, που υπήρχαν στην περιοχή. Με επίσημο λοιπόν έγγραφο της μονής (χαρτώο μ. 0,32+0,21 εκ.) και χρονολογία 13 Φεβρουαρίου 1823, δηλώνεται ότι πάρθηκε απόφαση από τις μονές του Αγίου Όρους, που έχουν μετόχια στη Θάσο, να τα πουλήσουν, για τις ανάγκες που προέκυψαν από τον αγώνα, με τη συγκατάθεση μάλιστα του διοικητή της Θεσ/νίκης Αμπετούλ Μεχμέτ πασά και του βοεβόδα της Θάσου Λιμάν αγά. Διορίστηκε λοιπόν για το σκοπό αυτό γενικός πληρεξούσιος ο π. Κοσμάς Βατοπεδινός, και έτσι η μονή πούλησε το μετόχι της στις Μαριές σε κάποιον προεστό (τζιορμπατζή) Αναστάσιο και τους άλλους κατοίκους των Μαριών για 800 γρόσια³⁸. Η συγκεκριμένη αυτή πώληση πιστεύουμε ότι μάλλον ήταν εικονική, προκειμένου όλες οι μονές, και φυσικά εδώ η μονή Ξηροποτάμου, να διαφυλάξουν τα μετόχιά τους από την αρπακτική μανία των Τούρκων, που λόγω της συμμετοχής του Αγίου Όρους στην ελληνική επανάσταση του 1821 θα τα απαλλοτριώναν για να τις εκδικηθούν.

Αυτό αποδεικνύεται από την «ιδιοκτησιακή» κατάσταση του Αγίου Όρους, που παρατηρείται αμέσως μετά την ειρήνευση της περιοχής. Ενώ δηλ. με το παραπάνω από 13-2-1823 έγγραφο φαίνεται ότι όλες οι μονές πούλησαν τα μετόχιά τους, «αφού εις την αυτήν γνώμην και απόφασιν ευρέθησαν σύμφωνα και όλα τα λοιπά ιερά μοναστήρια ως έχοντα τα πάντα σχεδόν εν Θάσω μετόχια, ίνα δηλόν ότι, καθ' εν απεμπολήση το εκεί μετόχίον του», όμως αμέσως μετά έχουμε δεκάδες δικαιοπραξίες που μαρτυρούν ότι όχι μόνο «ζει» το Άγιο Όρος στη Θάσο, αλλά ότι πράγματι συνεχίζονται με έντονο ρυθμό οι δραστηριότητες των μετοχίων. Έτσι υπάρχουν δεκάδες πωλητήρια - αφιερωτήρια και ανταλλακτήρια και πάλι έγγραφα από το 1841 μέχρι το 1922, όπως και άλλες επιστολές ή συμβόλαια και κατάλογοι ελαιοδέντρων, που γίνονται μεταξύ των μονών και διαφόρων χωριών, όπως του Καζαβητίου, Μαριών κλπ. Το πνεύμα όλης της αλληλογραφίας αναφέρεται πάντοτε σχεδόν στα προϋπάρχοντα μετόχια των μονών, τα οποία φυσικά ουδέποτε είχαν παύσει να υπάρχουν³⁹.

πηγιακή, σεβασμία μονή του Ξηροποτάμου 424-1925, Θεσ/νίκη 1971, σελ. 186-187, 196-197 και 204, κ.ε.

37. Το 1851 η μονή Ξηροποτάμου πούλησε τα μετόχια της που είχε στο Βουλγάρο, σημερινό Ραχώνι, και στο Θεολόγο της Θάσου σε τοπικούς παράγοντες ως απρόσοδα για την ίδια. Πρβλ. *Ευδοκίμου Ξηροποταμινού*, Η εν Αγίω Όρει, ό.π., σελ. 155.

38. Πρβλ. *Ευδοκίμου Ξηροποταμινού* του Κρητός, ό.π., σελ. 122.

39. Πρβλ. *Ευδοκίμου Ξηροποταμινού*, ό.π., σελ. 155.

Αγιορείτικα μετόχια στη Θάσο βρίσκουμε τουλάχιστον μέχρι το 1926. Τότε η ελληνική πολιτεία με πρόσχημα και αφορμή το προσφυγικό ζήτημα⁴⁰ εκμίσθωσε υποχρεωτικά⁴¹ με συμβολικό τίμημα, ή απαλλοτριώσε⁴² απευθείας τα περισσότερα αγιορείτικα μετόχια σ' όλη την Ελλάδα και φυσικά και στη Θάσο⁴³. Η εκμίσθωση και η απαλλοτρίωση αυτή έγινε και πάλι χωρίς την

40. Η ενέργεια αυτή του ελληνικού κράτους επαναλήφθηκε δυστυχώς πολλές φορές μέχρι και στις μέρες μας. Με το πρόσχημα πάντοτε κάποιας ανάγκης ή αξιοποιήσεως δήθεν κάποιων χώρων, κατέληγε στην ουσιαστική αρπαγή της μοναστηριακής και γενικότερα της εκκλησιαστικής περιουσίας. Ειδικότερα τέτοιες απαλλοτριώσεις (ουσιαστικές δημεύσεις) έγιναν το 1833, 1834, 1910 και 1921. Πιο συγκεκριμένα το 1833, μετά δηλαδή τη δημιουργία του ελεύθερου ελληνικού κράτους, υπήρχαν σ' αυτό 545 μικρά και μεγάλα μοναστήρια ανδρών με 3.000 μοναχούς και 18 γυναικεία με 277 μοναχές. Τότε η αντιβασιλεία αφαίρεσε τα μοναστήρια απ' τη δικαιοδοσία της Εκκλησίας και τα υπήγαγε στο κράτος. Διέλυσε όσα μοναστήρια είχαν κάτω από τρεις μοναχούς και εκποίησε την περιουσία τους, με σκοπούς εκπαιδευτικούς και ανασκαφικούς. Έτσι με διάταγμα στις 25-9-1833 κατήργησε 412 ανδρώα μοναστήρια και με άλλο διάταγμα με ημερομηνία 25-2-1834 διέλυσε 15 γυναικεία μοναστήρια, όσα δε διατηρήθηκαν υπάγονταν στο Νομάρχη. Η κατάσταση που ακολούθησε ήταν αθλιέστατη. Οι μοναχοί δεν είχαν τα απαραίτητα για να συντηρηθούν. Το 1910 έγιναν κάπως καλύτερα τα πράγματα με το ν. «Περί Γενικού Ταμείου». Τέλος, το 1921 έγινε και νέα απαλλοτρίωση των μοναστηριακών κτημάτων, τόσο των αγροτικών όσο και των αστικών. Πρβλ. Μεγ. Ελλ. Εγκυκλ. τ. Ι', σελ. 663, II. Χρήστου, Ιστορία της Εκκλησίας της Ελλάδος, Παν/κές παραδόσεις, Θεσσαλονίκη 1963, σελ. 58-59 και Γερμανού μητροπολίτου Ηλείας, «Η θέσις των ιερών Μονών και μοναχών εν τη Εκκλησία της Ελλάδος», Νομ. Επιθ. «Χριστιανός» περ. 4η ΚΘ' Ιούλιος-Σεπτέμβριος 1990, τ. 295, σ.σ. 97-107, όπου μεταξύ των άλλων σημειώνονται και τα εξής: «Η Ελληνική Πολιτεία από της απελευθερώσεως και εντεύθεν πολλάκις ησχολήθη με τας μονάς, φαινομενικώς μεν διά την προστασίαν αυτών και την προαγωγήν του μοναχικού ιδεώδους, εις την πραγματικότητα δε διά την διαρπαγήν της μοναστηριακής περιουσίας και την χαλάρωσιν της επιρροής των μοναχών εις την κοινωνίαν».

41. Σε επιστολή του πατρός Γαβριήλ, μετέπειτα ηγουμένου της μονής Διονυσίου, μετοχιαρίου στο γνωστό μετόχι του Ορφανίου, προς τον ηγούμενο της μονής του Διονυσίου, γράφει στις 16-6-1919 απ' την Καβάλα: «... οι σήμερον όμως ιθύνοντες τα πράγματα εμφορούμενοι υπό αντιθρησκευτικών ιδεών προσπαθούσι παντί σθένει εις την διάλυσιν κάθε ευαγούς ιδρύματος, ως έπραξαν και χθες εισέτι εκδιώξαντες βία τους εν Ελευθεραίς ρωσικώ μετοχίω μοναχούς, και τους οποίους σήμερον μετέφερον ενταύθα ως τινες κακούργους υπό συνοδείαν ... τας ιδίας διαθέσεις τρέφουσι και καθ' ημών και αν θελήσουν δύνανται πληρέστατα να το κάμνουν...». Βλ. Γ. Παπάζογλου, ό.π., σ. 34.

42. Γ. Παπάζογλου, ό.π., σ. 33.

43. Αξιομνημόνευτη είναι η περιγραφή που κάνει ο δικηγόρος Π. Ι. Αξιώτης για τις εντυπώσεις του από ένα τέτοιο αγιορείτικο μετόχι. Γράφει λοιπόν: «ένα απ' τα μετόχια της Θάσου, που εξαρτόνταν από την κοινότητα του Αγίου Όρους, που και αυτού οι εκτάσεις απαλλοτριώθηκαν χάριν των ακτημόνων, είναι και ο Άγιος Δημήτριος, κτισμένο λίγα λεπτά νοτιότερα του χωρίου Ποταμιά... Εκεί στις προσβάσεις του περήφανου αυτού βουνού (Υψαρίου), σ' ένα κυκλικό υψίπεδο, μέσα σε οργιαστική γλωρίδα, αναπαύονται το κτίριο, ο ξε-

έγκριση των μονών, αγνοώντας τις αντιδράσεις αυτών και τα δίκαια παράπονά τους⁴⁴.

Τελειώνοντας τη μελέτη μου περί μετοχιών, είναι ανάγκη να σημειώσουμε ότι σήμερα όσα μετόχια⁴⁵ έχουν μείνει, πέρα απ' τη διαχειριστική κυρίως ιδιότητα που έχουν, να εξυπηρετούν δηλαδή τα συμφέροντα των μονών στα οποία υπάγονται, και κυρίως του Αγίου Όρους, γίνονται, όπως ήδη έχει και από άλλους τονισθεί, οι γέφυρες και οι περίσμενες σχολές της ψυχοτρόφου αγιορείτικης παραδόσεως. Είναι οι πραγματικές πνευματικές οάσεις μέσα στην «ερημιά» του σύγχρονου κόσμου, που ανακουφίζουν με τη δροσιά του πνεύματος τους «κεκαυμένους» απ' τη λάβα του υλισμού νοσταλγούς των σεπτών παραδόσεων της αγίας μας ορθοδοξίας.

νώνας και η εκκλησία του μετοχίου, σαν ένα είδος αγίου μελαγχολικού, αμίλητου και αποσιωμένου σε προσευχή... Η καμπάνα και τα σήμαντρα της μικρής εκκλησίτσας κάθε πρωί και απόγευμα ηχολαγούν την ώρα της προσευχής, διακόπτοντας τη σιωπηλή γραφικότητα του τοπίου... Έμεινα στο μετόχι αυτό τρεις μέρες... Οι καμπάνες καλούσαν ολόκληρη τη φύση σε μια εκστατική προσευχή. Μέσα στο κελί μου έφθαναν ασθενικοί οι ήχοι τους και κάθε κτύπημά της νόμιζα πως ήταν και ένα προσκλητήριο για την επικοινωνία με το Θεό». Π. Ι. Αξιώτη, Η Θάσος, 1953, σ. 205-208.

44. Χαρακτηριστικά είναι και τα παράπονα που διατυπώνονται, αλλά και η καυστική, σαρκαστική ειρωνεία που εκφράζεται απ' όλους τους Αγιορείτες της εποχής. Βλ. και *Ευδοκίμου Ξηροποταμινού* του Κρητός, ... μνημ. έργο, σ. 154-155: «το ελληνικόν κράτος, γράφει, εκδικείται ήδη το Άγιον Όρος κατά τρόπον θλιβερότατον από τε εθνικής και υλικής απόψεως, επιβραβεύον ούτω τους δεινούς και υπερανθρώπους αγώνας, ους επί πέντε αιώνας διεξήγεν, όπως περισώση την ιεράν παρακαταθήκην, ην οι ευκλείς και ευσεβέστατοι του Βυζαντίου αυτοκράτορες αυτώ κατέλιπον και ενεπιστεύθησαν. Ό,τι δεν ηδυνήθη να πράξη το 1830, πράττει ήδη ευχερέστατα». Βλ. ακόμη και αρχ. *Βησσαρίωνος Γρηγοριάτου*, καθηγ. Ι. Μ. Οσίου Γρηγορίου, Το μετοχικό ζήτημα του Αγίου Όρους, Θεσ/νίκη 1964, σ. 26: «Ένεκεν τούτου, γράφει, το παράπονον ημών των Αγιορειτών είναι μέγα επί του προκειμένου, διότι μέχρι τούδε δεν εύρομεν την δέουσαν κατανόησιν εκ μέρους των αρμοδίων...».

45. Βλ. άρθρο *Α. Μ. Μπατιστάτου*, Το αγιαννανίτικο μετόχι στο συνοικισμό Ν. Ελβετίας, εφ. «Ορθόδοξος Τύπος», έτος ΚΗ', αρ. φύλλου 813, 18/11/88.